

УДК 658.15(075.8)
ББК 65.052.9(4 Укр)

Долішня Т.І.

ПЛАНУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра обліку і аудиту,
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15,
тел.: 034240137,
e-mail: oa@nung.edu.ua

Анотація. Стаття спрямована на дослідження процесу планування витрат з метою вдосконалення управління ними на сортодослідних станціях. У результаті запропоновано вдосконалену послідовність планування витрат, що є комплексною і дозволяє гармонійно поєднувати планування витрат на одиницю продукції, формування зведених кошторисів на сортодослідних станціях. Це, у свою чергу, уможливорює визначення взаємозалежності різних витрат, їх структури, впливу на собівартість і здійснення регулювання.

Ключові слова: планування, управління, витрати, собівартість, калькуляція, кошторис, сортодослідні станції.

Annotation. The article is directed at research of planning process costs to improve their management on cultivar research stations. As a result, proposed an improved sequence planning costs that is complex and can harmoniously combine planning costs on the one unit product, formation of consolidated estimates on сортодослідних stations. This, in turn, enables the determination of the interdependence of different costs, their structure, influence on cost and realization of regulation.

Key words: planning, management, costs, net cost, calculation, estimate, cultivar research stations.

Вступ. Беззаперечним є факт, що одним з елементів управління є планування, що включає в себе вибір мети та засобів для її досягнення. Воно поєднує теперішній стан сортодослідних станцій з майбутнім – тим, якого ми хочемо досягти.

Основною метою планування витрат є визначення необхідного їм рівня для забезпечення ефективної роботи сортодослідних станцій, оптимізація витрат у відповідних умовах функціонування, а також забезпечення календарного фінансування поточних і капітальних витрат. Наразі слушно вказати на існування деяких особливостей при плануванні витрат, причиною яких є характер витрат, а саме – вони поточні чи капітальні. Це пов'язано з відмінностями щодо економічного змісту витрат, їх ролі та призначення, джерел фінансування. Як відомо, поточні витрати включаються в собівартість і відшкодовуються за рахунок виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, надання послуг. А капітальні витрати, як правило, фінансуються з різноманітних джерел, зокрема, використовуючи інвестиції, кредити тощо. Вони пов'язані з рухом грошових коштів. Планування витрат зводить до мінімуму підприємницькі ризики.

Питання планування витрат, їх управління глибоко розкриті в працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, серед яких С.І.Дем'яненко [1], В.М. Нелеп [2], П.Т. Саблук [3] та інші. Однак аналіз сучасних економічних джерел і фактичного матеріалу дає змогу стверджувати, що існують нерозкриті аспекти процесу планування витрат, їх управління на сільськогосподарських підприємствах, зокрема це стосується сортодослідних станцій.

Постановка завдання. Саме тому виникла необхідність дослідження процесу планування витрат на сортодослідних станціях з метою вдосконалення їх управління.

Результати. Одним з основних нормативних документів, яким керуються при плануванні витрат (складанні кошторисів) на сортодослідних станціях, є методичні рекомендації з планування, обліку й калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств [4]. Згідно із цим, планування собівартості продукції передбачає найбільш ефективне використання матеріально-технічних і грошових ресурсів, виходячи з нормативів та забезпечення дії протівитратного механізму відповідно до технологічних умов і вимог охорони навколишнього середовища [4, с.2]. Однак, як показав аналіз практики, планування виробничих витрат на сортодослідних станціях здійснюється на основі застарілих норм і нормативів (норми виробітку, тарифні ставки й посадові оклади, норми витрат паливно-мастильних матеріалів для роботи тракторів, комбайнів, автомобілів, норми використання пестицидів, норми внесення органічних і мінеральних добрив тощо). Більше того, вони недостатньо узгоджені між собою. У результаті отримуємо певною мірою недостовірні дані, тобто “інформаційний шум”, що, у свою чергу, ускладнює виявлення резервів зниження витрат та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

З урахуванням кібернетичного підходу до вивчення дійсності, на нашу думку, процес планування виробничих витрат на сортодослідних станціях, який охоплює процеси визначення структури витрат, собівартості виробництва продукції і т. д., слід розглядати як функціональну модель (рис. 1).

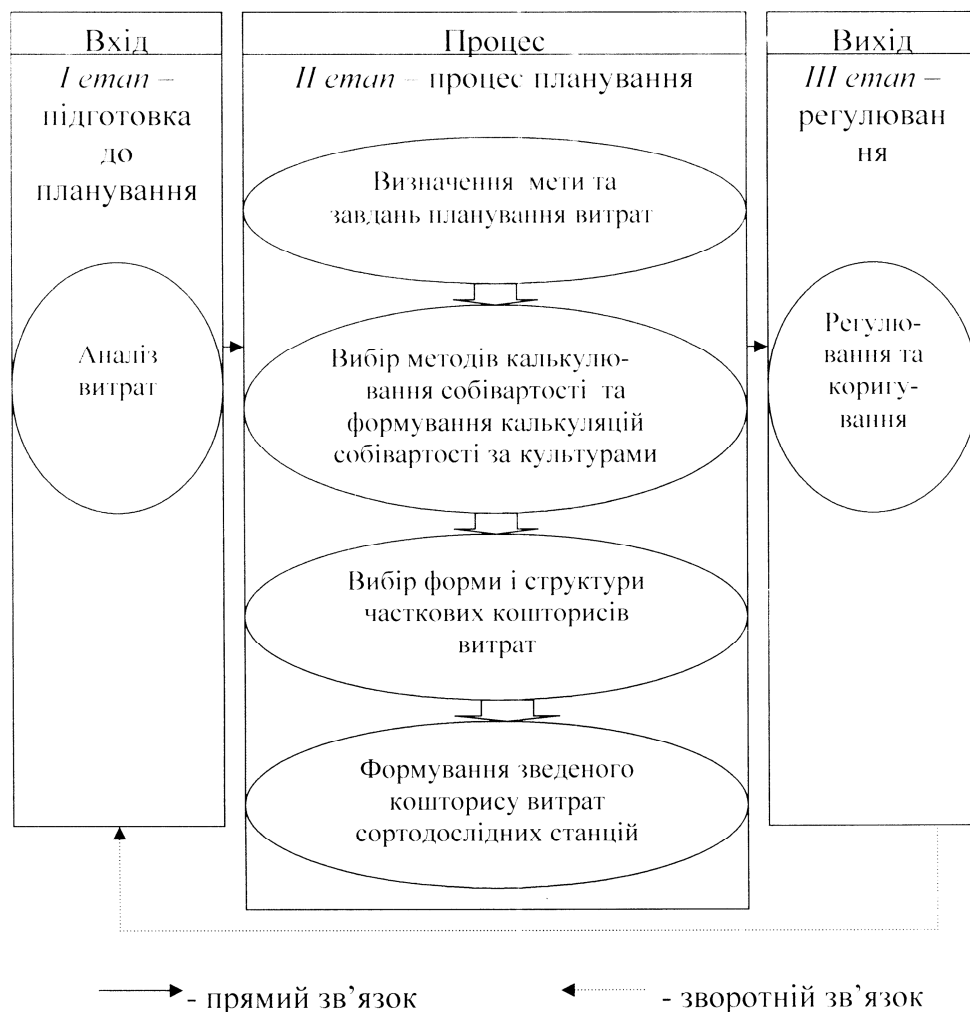

Рис. 1. Модель процесу планування витрат та собівартості продукції на сортодослідних станціях [7]

Плануванню витрат передують всесторонній їх аналіз, при проведенні якого виявляють резерви зниження витрат. Отримані дані використовуються при плануванні витрат на наступні періоди та розробці заходів із підвищення ефективності виробництва.

Мета планування витрат – визначення загальної вартості спожитих у процесі виробництва ресурсів (матеріальних, трудових, грошових), способу пов'язування натуральних і вартісних показників виробництва, виявлення й оцінка його економічної ефективності.

У процесі планування на сортодослідних станціях необхідно реалізувати такі завдання:

- визначити загальний обсяг витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. При цьому планування витрат на виробництво доцільно проводити одночасно й у безпосередньому зв'язку з розрахунками врожайності сільськогосподарських культур, агрохімічних заходів, що забезпечували б запрограмований вихід продукції;
- здійснити розрахунок вартості необхідних ресурсів для виробництва продукції.
- водночас виробничі витрати узгоджуються з наявними ресурсами, у тому числі з придбаними, а також ураховують їх ефективність і кількісний вплив на величину врожайності культур;
- здійснити розрахунок планової собівартості кожної культури тощо.

У процесі планування важливу роль відіграють калькулювання собівартості виробництва продукції та формування кошторисів.

Згідно з методичними рекомендаціями, собівартість продукції (робіт, послуг) – це витрати підприємства, пов'язані з виробництвом продукції, виконанням робіт і наданням послуг [4, с.2].

Потреба обґрунтування планування витрат, собівартості виробництва продукції та виконання робіт зумовлена організацією роботи виробничих одиниць. Тому план собівартості продукції, робіт та послуг є одним з найважливіших розділів плану кожного господарства.

Калькулювання є комплексною системою науково обґрунтованих розрахунків виробничих витрат, пов'язаних з виготовленням продукції (усієї чи окремих її видів), виконанням робіт або наданням послуг. Головна мета цих розрахунків полягає у визначенні собівартості одиниці калькуляційної сукупності (видів готової продукції, її складових частин, виконаних робіт, наданих послуг). Під час калькулювання визначається економічна вигідність виробництва [5, с.67].

Ю.С.Цал-Цалко стверджує, що на практиці найбільше застосовують такі чотири методи калькулювання витрат: позамовний, попередільний, попроцесний і нормативний [6, с.259]. А в процесі калькуляційних розрахунків використовуються такі способи обчислення витрат [6, с.258–259]: нагромадження витрат (собівартість об'єкта калькулювання визначають підсумовуванням витрат за видами продукції, процесами, перedілами); розподіл витрат (використовується на підприємствах, які виробляють декілька видів продукції, при цьому витрати розподіляються пропорційно до обґрунтовано-вибраної бази розподілу: площі, маси, витрат праці тощо); прямий розрахунок витрат (сукупні витрати виробництва загалом чи за окремими статтями калькуляції ділять на кількість одиниць виготовленої продукції); вилучення витрат (застосовують при розмежуванні витрат і визначенні собівартості основної й сукупної продукції, що отримується в одному виробничому процесі).

Доречно зауважити, що задля забезпечення порівнянності показників плану й обліку за витратами та собівартістю продукції потрібно під час планування й обліку користуватися єдиними статтями витрат з однаковим змістом витрат за кожною статтею, а також єдиними способами розподілу витрат і принципами обчислення собівартості продукції.

Заплановані витрати, ураховуючи загальновиробничі, за культурами (групами культур), видами та групами тварин і птиці, виконуваними роботами під урожай майбутніх років, що їх планують як незавершене виробництво, становлять собівартість продукції чи робіт. Поряд із цим обчислюють собівартість одиниці продукції, робіт незавершеного виробництва й робіт з поліпшення якості земель, здійснюваних за рахунок власних коштів господарства.

Розрахунок собівартості продукції (робіт, послуг) здійснюють у такій логічній послідовності [4, с.10]: розподіляють між окремими об'єктами планування та обліку витрати з утримання необоротних активів; визначають собівартість робіт і послуг допоміжних виробництв; розподіляють загальні витрати: на вапнування та гіпсування ґрунтів і на утримання ползахисних смуг; розподіляють бригадні, фермерські, цехові та загальновиробничі витрати; встановлюють загальну суму виробничих витрат за об'єктами планування й обліку; визначають собівартість продукції рослинництва; намічають собівартість товарної продукції рослинництва.

У собівартість продукції включають накладні витрати, крім адміністративних витрат і витрат на збут.

Об'єкти планування та обліку виробничих витрат (пшениця озима, цукровий буряк тощо) і калькулювання продукції визначені в методичних рекомендаціях [4].

Використання кошторисів за індивідуально розробленою для цілей управління структурою, на противагу калькуляціям, на сортодослідних станціях може стати дієвим інструментом для вдосконалення управління собівартістю продукції. Кошториси узагальнюють усі витрати, що дає можливість вивчати й аналізувати структуру витрат, визначати тенденції часових і структурних змін. Зведений кошторис витрат сортодослідних станцій надалі може слугувати базою для формування бюджету доходів і витрат та побічно використовуватися при розробці бюджету руху грошових коштів.

Зведений кошторис витрат дозволяє здійснювати контроль за показниками витрат з урахуванням окремих витрат при формуванні собівартості. Як результат, отримуємо можливість їх регулювати та коригувати, забезпечуючи тим самим високу точність планування поточних витрат, що охоплює всі сфери діяльності сортодослідних станцій, комплексність і системність його.

Висновки. Отже, собівартість продукції є узагальнюючим показником, який характеризує всі сторони виробничої діяльності сортодослідних станцій. Від її рівня залежить ефективність господарства, культур чи видів продукції. Урожайність вирощуваних культур, валовий обсяг виробництва, рівень механізації, електрифікації та хімізації виробництва, освоєння наукових досягнень та передового досвіду на сортодослідних станціях, продуктивність праці – усе це враховується в собівартості продукції. Зниження собівартості продукції – одне з найважливіших джерел зростання ефективності сільськогосподарського виробництва, збільшення нагромаджень і забезпечення розширеного відтворення, удосконалення технологічних процесів виробництва для покращення умов праці та підвищення матеріального добробуту працівників.

На нашу думку, саме на етапі планування витрат доцільно здійснювати їх регулювання для досягнення встановлених організаційних цілей, цільових планових індикаторів.

Запропонована вдосконалена послідовність планування витрат є комплексною і дозволяє гармонійно поєднувати планування витрат на одиницю продукції, формування зведених кошторисів на сортодослідних станціях, що, у свою чергу, дасть змогу визначати взаємозалежності різних витрат, їх структури та впливу на собівартість.

1. Дем'яненко С. І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві / С. І. Дем'яненко. – К. : КНЕУ, 1998. – 265 с.
2. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві : підручник / В. М. Нелеп. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К. : КНЕУ, 2004. – 495 с.

3. Планування витрат на сортовипробування / за ред. П. Т. Саблука [та ін.]. – К. : Алефа, 2007. – 303 с.
4. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: затв. наказом М-ва аграр. політики України від 18.05.2001 р. № 132 // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 77 (623). – С. 2–25.
5. Давидович І. Є. Управління витратами : навчальний посібник / І. Є. Давидович. – К. : ЦУЛ, 2008. – 320 с.
6. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навчальний посібник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 656 с.
7. Долішня Т. І. Формування витрат виробництва на сортодослідних станціях : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / Долішня Тетяна Іванівна ; Львівський національний аграрний університет. – Львів, 2011. – 255 с.

Рецензенти:

Перевозова І.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Кафка С.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.